

FORSBACKA HERRGÅRD BALKONGPELARE

Antikvarisk medverkan vid renovering av balkongpelare

Forsbacka herrgård
Forsbacka 20:9
Valbo socken
Gävle kommun
BM 60
Gävleborgs län
2020

Ulrika Olsson



Slutrapport
Lst. Dnr: 7489–2019
Tillstånd enligt Kulturmiljölagen
Beställare: Bostadsrättsföreningen Forsbacka herrgård

FORSBACKA HERRGÅRD BALKONGPELARE

Antikvarisk medverkan vid renovering av balkongpelare

Forsbacka herrgård
Forsbacka 20:9
Valbo socken
Gävle kommun
BM 60
Gävleborgs län
2020

Rapport 2020:13
Ulrika Olsson

Länsmuseet Gävleborgs rapportserie

Rapportserien innefattar rapporter inom länsmuseets verksamhetsområden arkeologi, bebyggelsehistoria, byggnadsvård, kulturmiljövård, etnologi, konst- och kulturhistoria.

Du kan själv ladda hem rapporter i PDF-format från länsmuseets hemsida www.lansmuseetgavleborg.se

Rapporter, böcker och mycket annat kan Du köpa/beställa i länsmuseets butik butiken@xlm.se eller 026-65 56 35.

Utgivning och distribution:
Länsmuseet Gävleborg
Södra Strandgatan 20, 802 50 Gävle
www.lansmuseetgavleborg.se

© Länsmuseet Gävleborg 2020

Omslagsbild: Forsbacka herrgård sedd från norr. Foto: Ulrika Olsson,
Länsmuseet Gävleborg, 2020-06-30.

Staten har rätt att sprida dokumentationsmaterialet och rapporten enligt CC BY-licens. Lantmäteriverkets kartor omfattas ej av denna licens.

Allmänt kartmaterial från Lantmäteriverket. Medgivande MS2010/01366.

ISSN 0281-3181

Print: Länsmuseet Gävleborg

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Tekniska och administrativa uppgifter.....	4
Sammanfattning.....	5
Antikvarisk slutbedömning.....	5
Karta	5
Lagskydd	5
Historik	6
Orsaker till åtgärder	6
Utförda åtgärder.....	7
Trä	7
Plåt.....	7
Måleri	7
Övriga antikvariska iakttagelser	7
Källor	8
Fotografier	8

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Fastighetsägare:	Bostadsrättsföreningen Forsbacka herrgård Stentorpsvägen 4 818 42 Forsbacka Lennart Bryngelsson Mats Westin
Beslut från Länsstyrelsen Gävleborg:	2019-12-05
Länsstyrelsens dnr:	7488-2019
Länsmuseet Gävleborgs dnr:	947/310
Projekttid:	augusti 2019 – juni 2020
Besök:	2019-08-26 2019-09-20 2020-06-30
Beställare:	Bostadsrättsföreningen Forsbacka herrgård
Utförare:	Emil Sedvall, Sedvalls snickeri, Hedesunda Flexibla Plåt, Hedesunda Kaj Halminen, Gästrike Färgverkstad, Sandviken
Materialleverantörer:	Vinnersjö såg, Hedesunda Beckers/Engwall & Claesson Bevego

SAMMANFATTNING

Mellan augusti 2019 till juni 2020 har projektet med renovering av balkongpelare på Forsbacka herrgård pågått. De praktiska arbetena är dock koncentrerade till 2020. Arbetena har omfattat utbyte och lagning av murket virke i pelare, rundade delar samt kvadratiska lådor i pelarbaserna. De kvadratiska lådorna har försetts med nya plåttäckningar och slutligen har allt nytt trä, plåt och pelare som helhet, målats vita.

Träarbetena är utförda av Emil Sedvall, Sedvall snickeri, Hedesunda. Plåttäckningarna är gjorda av Flexibla Plåt, Hedesunda. Måleriarbetena är utförda av Kaj Halminen, Gästrike Färgverkstad, Sandviken. Tre besök har utförts under projektiden: 2019-08-26, 2019-09-20 och slutbesiktning 2020-06-30

Beslut från Länsstyrelsen Gävleborg, 2019-12-05, dnr 7488–2019. Ulrika Olsson, Länsmuseet Gävleborg anlätades för antikvarisk medverkan. Olsson har sammanställt föreliggande antikvariska slutrapport.

ANTIKVARISK SLUTBEDÖMNING

Renoveringen av balkongstolparna är utförda i enlighet med beslutet från Länsstyrelsen Gävleborg. Länsmuseet Gävleborg godkänner de utförda arbetena ur antikvarisk aspekt.

KARTA



Figur 1. Utdrag ur Lantmäteriets fastighetskarta. Forsbacka herrgård är inringad.

LAGSKYDD

Fastigheten Forsbacka 20:9 är skyddad som byggnadsminne, BM 60, och omfattas därmed av bestämmelserna i Kulturmiljölagens 3:e kapitel.

HISTORIK

Forsbacka herrgård uppfördes 1777 av ägaren till Forsbacka bruk, Johan Magnus af Nordin. Samtida med huvudbyggnaden är parken, och under slutet av 1700-talet tillkom flera ekonomibyggnader och arbetarbostäder. Vid samma tid skedde en omdaning av parken. Från 1801 finns ritningar från vilka af Nordin några år senare lät bygga om herrgården. Byggnaden gick från en rokokokaraktär till en stramare stil efter gustaviansk förebild. Efter en period av ägobyten skedde en genomgripande renovering av herrgården 1913. Syftet med denna renovering var att till stor del återställa herrgården till dess ursprungliga utformning.

Den nuvarande exteriöra utformningen, planlösning samt flera ytskikt i herrgården är bevarade från 1913. Under 1992 renoverades herrgården i samband med en ombyggnation till bostadsrätter. Detta omfattande projekt finns sammanställt av Läns museet Gävleborg i rapport nr 1997:09 – *Forsbacka herrgård, Antikvarisk kontroll vid restaurering av herrgårdsbyggnad, flyglar, orangeri och stall i samband med ombyggnad till bostadsrätter, 1992.*

ORSAKER TILL ÅTGÄRDER

De sju balkongpelarna uppvisade olika grad av skador och det är tydligt att de renoverats och lagats i olika omfattning genom åren.

Det är sju pelare som bär upp balkongen och fortsättningsvis beskrivs de med nummer 1–7 där nummer 1 utgör stolpen in mot gården och nummer 7 pelaren närmast vägen.

Pelare 1: Troligtvis den senast renoverade pelaren. Var i sämst skick. Yttre panelen kraftigt rötskadad upp till en höjd av cirka 1,5 meter. Hade innan påbörjade arbeten en gjuten del inuti den kvadratiske lådbasen längst ner mot stenfundamentet. Den kvadratiske lådbasen var av tryckimpregnerat virke. De rundade delarna vid basen bestod av flera delar i höjddel. Delarna hade gått isär, med rätt stora mellanrum som följde.

Pelare 2–5: Här bestod de rundade delarna längst ner mot pelarens bas av flera olika lager trä. Den nedre – och lite högre – rundade delen bestod av 2–3 virkesdelar på varandra som utgjorde en helhet. Delarna hade gått isär med rätt stora mellanrum som följde.

Pelare 6: Hade en mindre rötskadad del längst ner på pelaren, sidan ut mot gården. Skadan sträckte sig cirka 2 dm upp från de rundade delarna. De rundade delarna vid basen bestod av flera delar i höjddel. Delarna hade gått isär, med rätt stora mellanrum som följde.

Pelare 7: Förefaller vara den pelare som har äldst bevarad utformning och material. De rundade delarna i basen på pelaren består av en äldre konstruktion. Den översta, lite mindre rundningen, består av fyra delar som når runt pelarens omkrets. Den undre, lite större rundningen, är konstruerad på samma vis. Panelen på pelaren uppvisade rötskador på små ytor.

UTFÖRDA ÅTGÄRDER

Trä

De rundade äldre trädelarna i pelare 7 har fungerat som förebild vid utbyte på samtliga övriga pelare. Allt trävirke består av senvuxen furu från Vannersjö såg i Hedesunda. Sedvall berättade att virket kommer från Grinduga utanför Furuviik.

Pelare 1: Panelen/hylsan har skarvats i med nytt virke av furu till en höjd av cirka 1,5 meter. De rundade delarna längst ner på pelaren, liksom den kvadratiske lådbasen ovanför pelarfundamentet i sten, har bytts ut till nytt virke. De rundade delarna är utformade i enlighet med delarna på pelare 7, det vill säga vardera rundningen består av fyra hela virkesdelar.

Pelare 2–5: De rundade delarna längst ner på pelarna, liksom den kvadratiske lådbasen ovanför pelarfundamentet i sten, har bytts ut till nytt virke. De rundade delarna är utformade i enlighet med delarna på pelare 7, det vill säga vardera rundningen består av fyra hela virkesdelar.

Pelare 6: Den rötskadade ytan längst ner på pelaren har lagats i med nytt virke. De rundade delarna längst ner på pelaren, liksom den kvadratiske lådbasen ovanför pelarfundamentet i sten, har bytts ut till nytt virke. De rundade delarna är utformade i enlighet med delarna på pelare 7, det vill säga vardera rundningen består av fyra hela virkesdelar.

Pelare 7: Mindre ilagningar med nytt virke på pelarpanelen.

Plåt

Ny plåttäckning har utförts på samtliga lådbaser. Plåttäckningen är utförd i likhet med tidigare utformning, dock med något djupare utsprång samt med ett litet uppdrag mot den nedersta rundade trädelen. Ett spår har tagits ur i den rundade delens nederkant, för att rymma och skydda plåttuppslaget. Plåtens falsar har slagits ner så att hela plåttan upplevs som en slät yta. Plåten är obehandlad, 0,7 mm tjock och från Bevego.

Måleri

Pelarpanel som inte lagats i med nytt virke, tvättades och skrapades innan ommålning. Grundning utfördes med kokt linolja med vitfärg och terpentin. Pelarna, inklusive pelarbas med rundade delar och kvadratiske lådor, målades genom två strykningar vita med Beckers linoljefärg tradition. Färgen är tillverkad av Engwall & Claesson. De nya plåttäckningarna har målats in med samma kulör och färgtyp. Målning av ovanliggande balkongdelar ska utföras av representanter från bostadsrättsföreningen.

ÖVRIGA ANTIKVARISKA IAKTTAGELSER

Plåttäckningarna över lådbaserna har en förhållandevis snål lutning ut från pelarna, något antikvarisk medverkande framförde vid slutbesiktningen. Ingen åtgärd behövs nu, men föreningen bör notera hur delarna fungerar vid nederbörd.

KÄLLOR

Ärendearkivet, Länsmuseum Gävleborg

Göllas, M. 1997. *Forsbacka herrgård, Antikvarisk kontroll med restaurering av herrgårdsbyggnad, flyglar, orangeri och stall i samband med ombyggnad till bostadsrätter, 1992*. Internrapport 1997:09. Länsmuseum Gävleborg.

FOTOGRAFIER



Figur 2. Pelare 1 efter att Sedvall öppnat upp den för att bedöma omfattning på skadorna. Här syns den gjutna delen i lådbasen samt hur de rundade ovanliggande delarna består av flera hopsatta trädelar. Lådbasen är tillverkad av tryckimpregnerat virke. Foto: Ulrika Olsson, Länsmuseum Gävleborg, 2019-09-20.



Figur 3. Närbild på skadorna vid pelarbasen på pelare 1. Foto: Ulrika Olsson, Läns museet Gävleborg, 2019-09-20.



Figur 4. Pelare 6 och exempel på hur de rundande delarna bestod av flera hopsatta virkesdelar som sinsemellan torkat isär med inträngande fukt som följd. Foto: Ulrika Olsson, Läns museet Gävleborg, 2019-09-20.



Figur 5. Pelare 7. Jämför de rundande delarna på bilden med hur de är utformade på föregående bild. Pelare 7 bedömdes vara den pelare som hade den äldsta bevarade utformningen. Tack vare de hela virkesdelarna hade inte väta läckt in i lådbasen. Foto: Ulrika Olsson, Läns museet Gävleborg, 2019-09-20.



Figur 6. Pelare 1 efter avslutade arbeten. Pelarpanelen består av nytt virke längst ner och upp till en höjd av cirka 1,50 meter. De rundade delarna, liksom den kvadratiska lådbasen, består av nytt virke. Plåtavtäckningen är ny. Alla pelare, utom nummer 7, har nytt trä i rundande delar och lådbas. Foto: Ulrika Olsson, Läns museet Gävleborg, 2020-06-30.



Figur 7. Lennart Bryngelsson från Bostadsrättsföreningen Forsbacka herrgård vid slutbesiktningen. Pelare 1 närmast i bild. Foto: Ulrika Olsson, Läns museet Gävleborg, 2020-06-30.



Figur 8. Pelare 6 efter avslutade arbeten. Panelen har lagats i med nytt virke cirka 2 dm. Rundande delar samt lådbas består av nytt virke. Foto: Ulrika Olsson, Läns museet Gävleborg. 2020-06-30.



Figur 9. Exempel på mindre ilagningar som utförts på pelarpanelen på pelare 7. Foto: Ulrika Olsson, Läns museet Gävleborg, 2020-06-30.



*Figur 10. Balkongpelarna efter avslutade arbeten. Pelare nummer 1 till vänster.
Foto: Ulrika Olsson, Länsmuseet Gävleborg, 2020-06-30.*



LÄNSMUSEET GÄVLEBORG, SÖDRA STRANDGATAN 20, 802 50 GÄVLE.. WWW.LANSMUSEETGAVLEBORG.SE